

μεγάλης ἀνοσιπλοΐας καὶ ἐνὸς μικροῦ θεάτρου, ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐντὺς τῶν μερῶν τούτων ἡδύνατο νὰ τοποθετηθῇ τις τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ θεμελιωθεῖσαν πύλην, ἣτις ἔφερε τὸ ὄνομα «Ἀδριανούπολις». Μὲγαλός ἀριθμὸς μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν τοῦ ὁδοῦ δόγματος ἀποδεικνύει τὴν σπουδαιότητα τῆς πόλεως ταύτης, κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν, ἣτις δὲν ἡδυνήθη ν' ἀλλοιωθῇ τὸν ὡραῖον τύπον τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν τῆς χώρας. Ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος τῶν ἐκκλησιῶν τούτων εἶναι ἡ τῆς Ἀνω Ἐπισκοπῆς. Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον μοναστήριον εἶναι τὸ τῶν Ραβενίων, πλησίον τοῦ χωρίου Καλογορραντζίου.

Δελδίνον

Τὸ Δελδίνον ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας ἐπὶ τῶν ἐρείπων ἀρχαίας πόλεως, ἥς ἀγνοεῖται τὸ ὄνομα. Νοτιοανατολικῶς τοῦ Δελδίνου εὐρίσκεται τὸ χωρίον Φοινίκη, ὅπερ φαίνεται ἀντικαταστήσαν τὴν ἀρχαίαν Φοινίκην. Φαίνονται αὐτόθι τὰ ἐρείπια τῆς ἀνοσιπλοΐας τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἄλλων οἰκοδομῶν νωτερώς ἐποχῆς, ἅτινα μαρτυροῦν ὅτι ἡ Φοινίκη ἐξηκολούθησε νὰ ἀκμάζῃ καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν. Ἀνασκαφαί, ἀρτίως γενόμεναι, ἔφεραν εἰς φῶς τάφους καὶ ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς.

Εἰς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ Δελδίνου κεῖται τὸ χωρίον Παλαιὰς Αὐλῆς. Ὑπάρχουν ἐνδείξεις, καθ' ἃς ἡδύνατο τις νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ἔρχομεν ἐκεῖ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἐλεούτης, τῆς μνημονευομένης ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ἣ ἂν ὦσι ταύτης, τὰ τοῦ Ἐλικράνου. Τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος κατέχουν τὰς κορυφὰς ἐνὸς λόφου. Τὰ ἐρείπια ταῦτα, εἰκαζόμενα τῆς Ἐλεούτης, συνίστανται ἐκ μερικῶν τμημάτων ἑλληνικῶν τειχῶν.

Εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν τοῦ χωρίου Φοινικίου ἀπαντᾶται τὸ μοναστήριον τοῦ Μεσοποτάμου μετὰ τὴν ἀρχαιοτάτην βυζαντινὴν τοῦ ἐκκλησιᾶν τιμωμένην μετὰ τὴν προσωνομίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημείωτων οἰκοδομῶν, ἔχει τέσσαρας θόλους. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἐξωτερικῶν τειχῶν τῆς διακρίνεται μέγας ἀριθμὸς βυζαντινῶν ἀναγλύφων, παριστανόντων ζῶα, φυτά, θηρία, κοσμήματα κλ. Ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ φαίνεται μία ἐπιγραφή ἐντατειχισμένη.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

X. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ *

Οὕτως ὑπὸ ἀνατομικὴν καὶ ἱατρικὴν ἐποψὴν κρίνει τὸ ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου ὁ διαπρεπὴς Πορτογάλλος συγγραφεὺς. Σημειωτέον ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἐπίτηδες ἐξωγράφει οὕτω καὶ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ διαστρέψῃ τὰς γραμμὰς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, οὐδὲ νὰ παραβῇ τοὺς ἀνατομικοὺς νόμους διὰ νὰ μᾶς δώσῃ ὑπέροχον καλλονήν, ὥς ἐπραξεν ὁ γάλλος ζωγράφος Ingres ὅστις εἰς τὴν «Ὁδάλισκην» του παρέδωκε τοὺς νόμους τῆς ἀνατομίας καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν γραφικὴν του τρεῖς σπονδυλοὺς περιττοὺς, ἀλλὰ ἡ σπονδυλικὴ στήλη μικραίνουμένη διδῇ εἰς τὰ νῶτα τῆς ὀδάλισκας ὀρισεῖδῃ κάμψιν χαριτωμένην. Ὁ Θεοτοκόπουλος δὲν εἶχε τοῦτο κατὰ νοῦν, νὰ καταστρέψῃ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα.

Ὁ Πορτογάλλος καθηγητὴς θεωρεῖ τὸν Θεοτοκόπουλον διάδοχον τῶν Βυζαντινῶν ἐνεκα τοῦ ἀτέχνου σχεδίου καὶ τῆς παραλείψεως τῶν νόμων τῆς ἀνατομίας ὅτι εἶχε μίαν τέχνην πρωτογενῆ, ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ ἀσύλου τῶν τρελλῶν. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅτι ὁ ἡμέτερος Θεοτοκόπουλος ἦτο φρενοπαθεὺς κράσεως, μεταφέρομεν ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα:

«Ὡς μὴ σκανδαλισθῶσιν αἱ καλλιτεχνικαὶ ψυχαὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι νὰ μὴ ἴδουν μίαν σχέσιν τῆς μεγαλοφυΐας πρὸς τὴν φρενοπάθειαν. Εἶναι ἀπόδειξις συγκεκριμένου γεγονότος. Ἡ τέχνη τοῦ Greco ὁμοιάζει πρὸς τὰς ζωγραφίας τῶν τρελλῶν. Εἶναι ἐπιβεβαιώσις στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν πινάκων αὐτοῦ. Πινακοθῆκη φαινομένων, Μουσεῖον τοῦ Βάρνουμ (1)

Μουσεῖον ἄξιον τοῦ Λομπρόζου, συλλογὴ τεράτων καὶ ἀλλοκότων ἔργων (grotesques), φυσικὴ ἔκφρασις ταπεινώσεως ἡθικῆς· ἰδοὺ τί εὐρίσκει τις εἰς τὰ ἔργα τοῦ Greco. Τρέλλα! Ἡ παραδόσις ἡ διατηρουμένη ἀπὸ τοὺς ὑπηρετὰς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Τολέδου τὴν ἐπιβεβαιεῖ καὶ αἱ ζωγραφίαι του τὴν ἐπικυροῦν. Αἱ ἀναμνήσεις τῶν συγχρόνων μὲς παρουσιάζουν ἀνθρώπων κατελιγμένων ἀπὸ παράνοιαν. Αἱ δίκαι του, ἡ μεγαλομανία του, τὰ πάντα δεικνύουν τεταραγμένον ἐγκέφαλον.

Ἐπὶ καλλιτεχνικὴν ἀποψιν, αἱ παρωδία καὶ αἱ γελοιογραφίαι τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν, ὁ παραλογισμὸς τοῦ χρωματισμοῦ, ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν ἀρμέγνον τέχνην, ὁ ὑπερβολικὸς τρόπος του, ἡ ἑλλειψίς τῆς ἀναλογίας καὶ ἀρμονίας, εἶναι αἱ ἀναντίρρητοι ἀποδείξεις τοῦ παραλογισμοῦ του. Δίδει εἰς τὴν φρενοβλάβειάν του τὴν ἀρχαίαν μορφήν, ἐπανερχόμενος εἰς πρωτογενῆ τέχνην. Ὁ Greco εἶχε τὴν ψύχωσιν τῆς γραφομανίας καὶ ἡχομανίας ποῦ ἐκδηλοῦνται εἰς τὴν ἐπίμονον ἐπανάληψιν τῶν ἰδίων ἀντικειμένων. Ἀνακαταλαμβάνοντας, δέον νὰ θεωρήσωμεν τὸν Greco ἀπὸ τῶν ἔργων του καὶ τῶν τεκμηρίων, τὰ ὅποια ἔχομεν, ὡς ἓνα ἀνεσάρμοστον, παράξενον, ἐκκεντρικόν, ἐγωϊστικόν, μεγαλομανὴ καὶ φιλόδοκον ἢ πορτογαλικὴν ἔκφρασις διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ψύχωσιν εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ «demandista». Ὁ Πορτογάλλος σοφὸς παραβάλλει τὸν Greco μετὰ τοὺς ζωγράφους

ἐπλούτους διὰ τῆς περιαγωγῆς περιέργων καὶ παραδόξων ταπήτων. Ἐκαλεῖτο Phineas Taylor Barnum (1810-1891) τὸ ὄνομά του κατέστη παγκόσμιον σημαῖνον θρασὺν κερδοσκόπον διαφημίζοντα ἐντέχνως τὰ ἔργα του.

* Συνέχεια.

(1) Ὡς γνωστὸν ὁ Ἀμερικανὸς οὗτος ἐπιχειρηματίας

Henri de Groux και Van Gogh... 'Επὶ τέλους ὁ Πορτογάλλος τεχνοκρίτης ζήτητ' συγγνώμην ἀπὸ τοὺς θαυμαστάς τοῦ Greco, τοὺς Γραικομανεῖς. 'Απέδειξεν ὅτι ὁ Greco εἶναι ἀνώμαλος ἰδιοσυγκρισίας. 'Αλλὰ τίς εἶναι ἐντελὴς ἐχέγγρων; 'Επειτα, τὸ πᾶν σχετικόν. Τίς εἶναι ὁ ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν τοῦ ὀρθάλμου ὅστις δίδει τὴν ἀληθὴ ἀντανάκλασιν; εἶναι ἄρα ἡ ἐχέγγρων καὶ κανονικὴ τοῦ τετριμένου ἢ ὁ βασιανίζομενος καὶ ἀνώμαλος ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν τοῦ ὀρθάλμου τοῦ Greco; 'Ἡ Μοῦσα τοῦ τρελλοῦ δύναται νὰ εἶναι τόσο ἐυχάριστος ὅσον ἡ τοῦ σοφοῦ. 'Ισως θὰ διεγείρῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν περιέργειαν σφοδροτέραν καὶ ζωηροτέραν τὴν συγκίνησιν. 'Ἡ φράσις αὕτη τοῦ Remod και Voivenet φαίνεται γεγραμμένη διὰ τοὺς πίνακας τῆς παρανοίας τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Greco.

Οὕτως ἡ ἐπιστήμη ἀποφαίνεται περὶ τοῦ μεγάλου Κρητὸς καλλιτέχνη. Πλανᾷται πλάνην μεγάλην ὁ γράψας ὅτι ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν 'Ισπανίαν, ὡς ἐπίσης δὲν εἶναι ἔρθῃ ἡ γνώμη τοῦ μνημονευθέντος Solvay ἰσχυρίζομένου ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος «ὁ ξένος οὗτος ἦτο ὁ 'Ισπανικώτερος τῶν 'Ισπανῶν καλλιτεχνῶν». 'Ο Πορτογάλλος καθηγητὴς ἀπέδειξε ὅτι ἡ 'Ισπανία ἦτο δι' αὐτὸν βασιανιστήριον, τὴν δὲ 'Ισπανικὴν γλῶσσαν ἐδήλωσε πρὸς τοὺς δικαστὰς ὅτι δὲν ἐγνώριζεν. 'Ἡτο "Ελληνας καὶ ἔμεινεν ὡς πρὸς τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν 'Ελληνικώτατος.

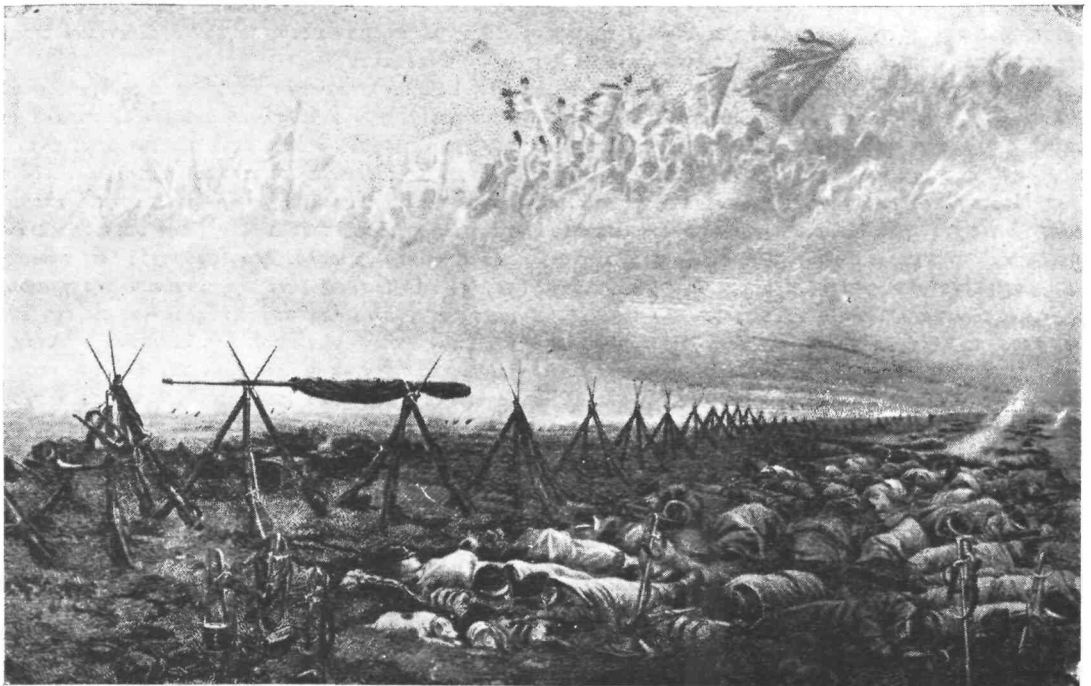
'Ὡς γνωστόν, οἱ Κρητὲς 'Ενετοκρατούμενοι ἡσθάνθησαν τὸ πρῶτον τὰ θέληγτρα τῆς 'Ιταλικῆς ἀναγεννήσεως, τόσο εἰς τὴν φιλολογίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν μουσικὴν. Καὶ ἂν ἡ Κρήτη ἔμεινεν 'Ενετοκρατούμενη, ὡς ἡ 'Επὶάνησος, δῆλα δὲ μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Βοναπάρτης ἐδολορόνησε τὴν Βενετιανὴν καὶ τὴν παρέδωκεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἡ

Κρήτη θὰ εἶχεν ἀθανάτους σελίδας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλολογίας, ἐπιστήμης καὶ τέχνης. 'Αλλ' αὐτοῦ ἡ μεγαλόνησος περιέπεσεν εἰς βαρβάρους χεῖρας καὶ ἔχασε τὸν 'Ιταλικὸν ἐκπολιτισμὸν, φυσικὰ αἱ πονηραὶ περιστάσεις τῆς νήσου ὑπεχρέωσαν τοὺς κατοίκους νὰ στρέφωνται μόνον μετὰ τὴν ἰδέαν μελλούσης ἐλευθερίας. 'Ἡ ἰδέα, ἐπειτα ἀπὸ ἀπιστεῦτους ἱεροῦς ἀγῶνας, ἔλαβε σάρκα καὶ τὴν σήμερον ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ ἐπὶ τέλους μέρος τοῦ 'Ελληνικοῦ βασιλείου, οὗτινος τὰ τέκνα θαυματουργήσαντα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, συνεπλήρωσαν ἀθάνατον ἐποποιίαν ἀναμένουσαν νέον "Ομηρον.

'Ο Θεοτοκόπουλος, ὡς γνήσιον τέκνον τῆς 'Ελλάδος, καὶ δὴ τῆς Κρήτης, ἀκολουθῶν τὴν καλαισθησίαν τῶν τότε συμπολιτῶν του, ἡσπάσθη καὶ ἡκολούθησε τὴν 'Ιταλικὴν ἀναγέννησιν, χωρὶς ὁμῶς νὰ λησμονήσῃ τὰς παραδόσεις τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Εἶδομεν ὅτι ὁ Πορτογάλλος ἐπιστήμων τὴν Βυζαντινὴν ἐπίδρασιν διακρίνει εἰς τὰ ἔργα του καὶ πολλοὶ Γάλλοι ἐπαναλαμβάνουν τὴν «influence orientale dans l'œuvre du Greco». 'Αν ὁ Θεοτοκόπουλος μετέβαινε, μετὰ τὰς ἐν Βενετίᾳ σπουδὰς του εἰς τὴν Κρήτην, ἡ ἥρχεται εἰς τὴν 'Επὶάνησον, καὶ δὴ εἰς τὴν πρωτεύουσάν Κέρκυραν, θὰ ἦτο ἐλεύθερος ὁ χρωστήρ, ἐλευθερία ἡ φαντασία. Δὲν θὰ εὕρισκετο εἰς ξένον περιβάλλον, μεταξὺ τῶν ἱεροξεταστῶν, ἀλλὰ μεταξὺ 'Ελλήνων καὶ θὰ ἀνεδεικνύετο πατὴρ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς σχολῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰταλικῆς. 'Αλλ' αἱ περιστάσεις τὸν ἔρριψαν εἰς τὸ Τολέδον ἐνθα καὶ ἱδρυσε σχολήν. Τότε, ἐκατὸν ἔτη πρὸ τῶν Δοξαράδων, ἡ ὀρθόδοξος ἀνιογραφία θὰ ἤρχιζε νὰ ἀποκτᾷ καλλιτεχνικὰ ἔργα. Θὰ ἱδρυσε καλλιτεχνικὴν σχολὴν ζωγραφικῆς καὶ οἱ μαθηταὶ του θὰ διέδιδον τὴν ζωγραφικὴν ἀνὰ τὸν 'Ελληνισμόν.

(Ἐπειτα τὸ τέλος)

ΣΠ. ΔΕ-ΒΙΑΖΗΣ

E. Dedaille.

Τὸ ὄραμα